

Makale türü: Derleme

GÜMÜŞHANE'DE MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ (1946-1950)

Nermin Zahide AYDIN¹

Öz

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Rusya Türkiye'den bazı taleplerde bulundu. Türkiye, Rusya'nın taleplerine olumsuz cevap verdi ve Batı devletleri ile işbirliği içine girdi. Batı devletlerinde çok partili yönetim sistemi mevcuttu. Kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, çok partili demokratik yaşama geçme konusunda harekete geçti. Cumhuriyet Halk Partisi içinde bazı anlaşmazlıklar vardı. Bu nedenle bazı üyeler partiden istifa ettiler. Cumhuriyet Halk Partisinden istifa edenler Demokrat Parti'yi kurdular. Cumhurbaşkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi ilk önce Demokrat Parti'nin kurulmasını destekledi. Fakat Demokrat Parti'nin hızlı bir şekilde teşkilatlanması Cumhuriyet Halk Partisi'nin bazı önlemler almasını gerektirdi. Bu nedenle 1946 seçimleri öne alındı. Seçimlere hazırlıksız yakalanan Demokrat Parti başarılı olamadı. 1946 seçimlerinden sonra Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasındaki mücadele hız kazandı. Gümüşhane, Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti'nin mücadele ettiği yerlerden birisidir. Bu çalışmada Gümüşhane'de 1946 ve 1950 genel seçimleri arasındaki dönemde Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti arasındaki mücadele incelendi. Araştırma yapılırken Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinde bulunan belgeler ve basılı diğer kaynaklardan yararlanıldı.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Gümüşhane, seçim, milletvekili.

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN GÜMÜŞHANE (1946-1950)

Abstract

Towards the end of World War II, Russia made some demands from Turkey. Turkey responded negatively to Russia's demands and cooperated with Western States. Western states had a multi-party system of governance. Soon after, President Ismet İnönü took action to move to a multi-party democratic life. There were some disagreements within the Republican People's Party. Therefore some members resigned from the party. Those who resigned from the Republican People's Party formed the Democratic Party. The president and the Republican People's Party initially supported the establishment of the Democratic Party. However, the rapid organization of the Democratic Party required the Republican People's Party to take certain measures. For this reason, the 1946 elections were taken to an early date. The Democratic Party which caught unprepared for the election, failed to succeed. After the 1946 elections, the struggle between the Republican People's Party and the Democratic Party gained momentum. Gümüşhane is one of the places where the Republican People's Party and the Democratic Party struggle. In this study was examined the struggle between the Republican People's Party and the Democratic Party in the period between the 1946 and 1950 general elections in Gümüşhane. Documents and other printed sources found in the Presidential State Archive were used while the research was carried out.

Key Words: Republican People's Party, Demoratic Party, Gümüşhane, election, deputy.

1. Giriş

Türkiye'de yapılan 1950 milletvekili seçimlerinden sonra ülkede yönetimi elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) büyük bir yenilgiye uğramış ve iktidarı partiden istifa edenlerin kurduğu Demokrat Parti'ye (DP) bırakmak zorunda kalmıştır. İki parti arasında seçim sonucunda oluşan fark, 1946 yılında yapılan seçimlerle kıyaslandığında büyük ölçüde tersine

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, nzahideaydin@hotmail.com
orcid: 0000-0001-7772-6764

Bu Yayıma Atıfta Bulunmak için: Aydın, N. Z., (2019), Gümüşhane'de Milletvekili Seçimleri, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 261-275.

dönmüştür. 1946 ile 1950 tarihleri arasında Türkiye’de yaşanan olaylar kuşkusuz söz konusu farkın oluşmasında önemli etken olmuştur.

Bu çalışma Gümüşhane’de 1946-1950 tarihleri arasında yaşanan siyasi gerginlikler ve yaşanan siyasi gerginliklerin seçimler üzerine etkisi üzerine kurgulanmıştır. Ülkedeki iki büyük siyasi partinin mücadelesi özelde Gümüşhane örneği üzerinde araştırılmış, yine Gümüşhane örneğinden hareketle CHP’nin 1950 tarihinde iktidarı kaybetmesinin ve DP’nin iktidarı kazanmasının nedenleri üzerinde durulmuştur. İki parti arasındaki siyasi mücadele ile ilgili yazılmış birçok çalışma var ise de Gümüşhane özelinde kapsamlı bir çalışmanın olmaması çalışmanın tercih edilmesinde önemli bir etken olmuştur.

2. İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türkiye’de Siyasi Durum

Türkiye’de çok partili demokrasiye geçiş için farklı tarihlerde girişimlerde bulunulmuş fakat bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Atatürk’ün ölümünden sonra CHP yönetiminin tek parti olarak güçlenmesi ülke içinde kaygıya neden olmuş fakat II. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla birlikte yaşanan kaygılar yerini savaşın neden olduğu olumsuz etkilere bırakmıştır (Karpaz, 2014: 227).

İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması ve 1 milyona yakın erkek nüfusun askere alınması tarımsal faaliyetlerin kötüleşmesine (Oran, 2004: 388) ve üretici sayısının azalmasına neden olmuştur. Tarımda ve tarıma dayalı endüstride üretimin azalması, temel tüketim ve yiyecek malların fiyatlarını hızla yükseltmiş (Turan, 1999: 155), yaşanan kıtlıklar karaborsanın ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Savaş ortamının getirdiği sıkıyönetim gibi uygulamalar ve özgürlük kısıtlamaları da toplumda tepkilere neden olmuştur (Tuncer, 2008: 2). Kötüleşme sadece tarımsal faaliyetlerde yaşanmamıştır. İmalat sanayi durma noktasına gelmiş (Oran, 2004: 389), savaş sırasında geçim masraflarının artmasıyla işçilerin ve devlet memurlarının satın alma gücü düşmüştür (Zürcher, 2015: 304-305). Bu durum hükümetin mali tedbirler almasını gerekli hale getirmiştir. Bir yandan halkın daha az sıkıntı çekmesi için çalışılmış diğer yandan da masraflar için yeni kaynak arayışına girilmiştir (Uran, 2008: 314). Denk bütçe uygulamasına dikkat edilmiş, savaş döneminde gelirden fazla harcamanın yapılmamasına çalışılmıştır (Turan, 1999: 153).

Öte yandan savaş yıllarında izlenen Türk dış politikası, Türkiye’yi savaştan uzak tutmayı başarsa da dünya devletleri arasında yalnız kalmasını engelleyememiştir (Koçak, 2009: 298). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünya düzeninde Türkiye’nin yer almasını istemeyen (Kona, 2003: 357) ve Türkiye’yi diplomatik yalnızlığa mahkûm etmek isteyen Sovyetler Birliği (Hale, 2003: 113), elverişli bir durum oluşturmak için (Gaddis, 2015: 34) Türkiye ile önce Boğazları ardından tüm ülkenin kontrolünü kendisine verecek bir anlaşma imzalamak istemiştir (Hale, 2003: 113). Bu nedenle 8 Ağustos 1946’da Boğazlar Statüsünü kendi çıkarlarına göre şekillendirilmesi için Türkiye’ye bir nota vermiş (Uçarol, 2000: 728), Türkiye ile arasında yaptığı 1925 tarihli saldırmazlık anlaşmasını yenilememiş ve Boğazlar ile Kars ve Ardahan illeri üzerinde hak iddia etmiştir (Tuncer, 2008: 4). Bütün yaşananlara rağmen Türkiye, 4 Nisan 1945’de o günkü şartlara ve Rus menfaatlerine daha uygun yeni bir dostluk anlaşması için Sovyetler Birliği ile müzakereye hazır olduğunu ve böyle bir teklifi beklemekte olduğunu bildirmiştir (Uran, 2008: 352). Fakat Sovyetler Birliği’nin uzlaşmaz tutumu Türkiye’nin Batı cephesine yaklaşmasına neden olmuştur (Kona, 2003: 358).

1945 tarihinde İkinci Dünya Savaşı’nı kazanan ülkelerin temsilcileri Amerika’nın San Fransisko şehrinde yeni bir dünya savaşını önlemek amacıyla toplanmışlardır (Uran, 2008: 312). Konferansa giden Türk delegesi, Reuters muhabirine Türkiye Cumhuriyeti rejiminin siyasi bakımından kesinlikle modern demokrasi yolunda ilerlediğini belirtmiştir (Karpaz, 2014: 229). Türkiye 26 Haziran 1945’te Birleşmiş Milletler Anlaşmasını imzalamıştır (Tuncer, 2008: 4), BM anayasasının imzalanması, ülke içinde demokratik sisteme entegre olma isteğinin artmasına neden olmuş (Karpaz, 2014: 225) ve ülke dâhilinde iç politikada serbestlik isteyenlerin elini kuvvetlendirmiştir (Koçak, 2017: 16). Bu arada Avrupa’da Batı çıkarlarına en büyük tehdidin

Sovyetlerin askeri müdahalesine ilaveten bu bölgelerdeki kötü ekonomik koşulların olduğu fikri kabul görmeye başlamıştır (Gaddis, 2015: 37). Türkiye, Sovyet tehdidine karşı, Truman Doktrini ve (Lewis, 2000: 312) Marshal Planı ile Amerika'ya biraz daha yaklaşmış (Gaddis, 2015: 37), 1949'da Avrupa Konseyi'nin üyesi olmuştur (Lewis, 2000: 312). Türk liderler, Batı devletlerinin büyük kısmında uygulanmakta olan demokratik yaşam ve serbest girişimi benimsemenin faydalı olacağını düşünerek siyasi ve ekonomik alanda değişiklikler yapmaya karar vermişlerdir (Zürcher, 2015: 308). Esasında savaş sonunda İtalya ile Almanya'da tek parti idarelerinin ortadan kalkması, Türkiye'nin BM'ye girmesi ve Batı'ya yaklaşması yeni sistemin bir habercisi sayılmıştır (Karpat, 2014: 228).

İkinci Dünya Savaşı sona ererken CHP içinde sert eleştiriler başlamış, parti içindeki karşıtların ve kırıngınların sayısı artmış (Turan, 1999: 204), ağır koşullar altında kalan halk ezilmiş ve ezilen halk iktidara karşı cephe almaya başlamıştır (Tuncer, 2008: 2). Cumhurbaşkanı İsmet İnönü halkta oluşan memnuniyetsizliğin farkında olmakla birlikte geçmişte yaşanan başarısız çok partili sisteme geçiş denemelerinden dolayı temkini elden bırakmamıştır (Zürcher, 2015: 306). Fakat buna rağmen savaş zamanında özellikle ekonomik alanda yaşanan sıkıntıların ortadan kaldırılması ve çok partili demokratik yönetime geçilmesi için çalışmıştır (Hale, 2003: 111). 18 Temmuz'da CHP dışındaki ilk siyasi parti olan Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasına hükümet tarafından izin verilmiş (Tuncer, 2008: 3,5), böylece savaştan sonra Türkiye'de ilk muhalefet partinin kurulması sağlanmıştır (Karpat, 2014: 236). Esasında daha önceden İsmet İnönü, Kazım Karabekir ve Rauf Bey'e parti kurlmalarını teklif ederek çok partili hayata geçme konusunda kararlılığını göstermiş olsa da her ikisi de İsmet Paşa'nın bu teklifini reddetmiştir (Ataoglu, 2008: 28).

3. DP'nin Kurulması

1945-1946 yıllarında Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ne karşı Batı ile ittifak yapması ülke içinde demokrasiye dönüşün başlangıcı olarak nitelendirilmiş ve tek parti rejimine karşı muhalefet CHP içinde başlamıştır (Karpat, 2008: 188). İkinci Dünya Savaşı devam ederken partinin aldığı kararlar sorgulanmaya başlanmış, parti içinde muhalif grubun başını çeken Celal Bayar, grup ve Meclis toplantılarında eleştirilerini sürdürmeye devam etmiş ve 1944 Mayısındaki Muvazene-i Umumiye Bütçesi görüşmelerine ret oyunu vererek partiden kopma sinyallerini vermiştir (Turan, 1999: 204).

Parti içindeki muhalefet 1945 yılının Mart ayı başında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun TBMM'ye sunulması ile daha da ivme kazanmıştır (Tuncer, 2008: 24). Hükümetin Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu getirmesi büyük toprak sahiplerinin tepkisine neden olmuş (Zürcher, 2015: 305), Toprak Kanunu ile ilgili olarak CHP içinde birçok eleştiriler yapılmıştır (Tanin, 18 Mayıs 1945, s.2). Meclis, 14 Mayıs tarihinde tasarıyı incelemeye başlamıştır. 7 Haziran 1945'de tasarıya muhalif olan CHP milletvekillerinden Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan CHP grubuna bir önerge sunmuştur (Tuncer, 2008: 24). Dörtlü Takrir olarak bilinen, CHP'nin mutlaka demokrasiye yönelmesi gerektiğinden bahsedilen (Ataoglu, 2008: 29) ve Meclis Grubuna sunulan önergede Türk anayasasının demokratik niteliğinden ve hükümeti daha demokratik hale getirmek için Atatürk'ün yaptığı teşebbüslerden bahsedilmiştir. Halk Partisi Meclis Grubu 12 Haziran 1945 tarihinde toplanıp önergeyi görüştüktan sonra reddetmiştir (Karpat, 2014: 233).

Yaşanan gelişmeler üzerine Adnan Menderes ile Fuat Köprülü hükümete karşı cephe alan Vatan Gazetesinde hükümeti, başbakanı ve bazı antidemokratik kanunları eleştiren yazılar yazarak yayınlanmasını sağlamışlardır (Karpat, 2014: 234). Çok geçmeden Menderes ve Köprülü 21 Eylül 1945 tarihinde kısa bir süre sonra da Refik Koraltan partiden çıkarılmıştır. 26 Eylül 1945 tarihinde istifa başvurusunu Meclise sunan Celal Bayar 3 Aralık 1945 tarihinde CHP'den ayrılmıştır (Tuncer, 2008: 27-28).

7 Ocak 1946'da DP, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Celal Bayar'ın liderliğinde resmen kurulmuştur (Karpat, 2014: 239). Yeni partinin kuruluşu ilk zamanlarda CHP tarafından olumlu karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bir muhalefet partisinin kurulmasını çok istediğini Meclisin 1 Kasım 1945'deki açılış konuşmasında açıklamış ve Celal Bayar'ı bu konuda teşvik etmiştir (Tuncer, 2008: 33; Zürcher, 2015: 310). DP'li yöneticiler, partinin 85 maddelik tüzüğünde serbest seçim istemişler, özel teşebbüslere önem vereceklerini ve sendikalar kuracaklarını belirtmişlerdir (Uran, 2008: 362). Kısa bir süre sonra DP'li yöneticiler vilayetlerde teşkilatlarını genişletmek için çalışmalara başlamışlardır (Koraltan, 2013: 108). Teşkilat kurmak için devamlı araştırmalar yapılmış, vilayetlerdeki tanınmış kimselerle temas kurulmuştur (Ataoglu, 2008: 41). Kurulduktan kısa bir süre sonra ülke genelinde DP'ye katılımlar başlamış ve partinin üye sayısı altı ay içinde bir milyona ulaşmıştır (Karpat, 2010: 207). DP'nin kurucularının parti teşkilatını Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurma çalışmaları (Ataoglu, 2008: 41) sonucunda DP büyümüş, DP büyüdükçe CHP'nin tavrı değişmiştir (Karpat, 2014: 240). CHP, DP'nin güçlenmesini önlemek için ülkeyi 23 siyasi bölgeye ayırmış ve bu bölgelere en güvenilir partilerini müfettiş olarak tayin etmiştir (Ataoglu, 2008: 41). Muhtar Ertan, Gümüşhane iline en yakın bölge olan Erzurum Bölge Müfettişliğine atanmış (Ataoglu, 2008: 42), Gümüşhane'de yaşanan olumsuzlukları çözmek için çaba göstermiştir.

4. Gümüşhane'de DP Kurma Çalışmaları

CHP merkezinde yaşanan gerilim Gümüşhane'de de etkisini çok geçmeden göstermeye başlamıştır. Gümüşhane'nin Kelkit ilçesinde parti idare kurulu üyelerinden Hasan Turan ve Avni Karaman, milletvekilliği ve genel meclis üyeliği seçimlerinde kendilerine karşı gösterilen güvensizlikten dolayı CHP'den istifa etmeye karar vermişler ve dilekçelerini ilgili makamlara göndermişlerdir. CHP idare kurulunda incelenen istifa dilekçeleri 19 Ekim 1946 tarih ve 77 sayılı kararla kabul edilmiştir. İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç, CHP Genel Sekreterliğine 23 Eylül 1946'da gönderdiği yazıda bu iki kişinin ilçede DP'yi açmak üzere teşebbüste bulduklarını bildirmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Fakat uzun bir süre Gümüşhane'de DP teşkilatı açılmamıştır. İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç tarafından 15 Nisan 1949 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda Gümüşhane'de henüz yeni bir parti kurulmadığı ve bu nedenle hiç kimsenin partiden ayrılmaya niyetli olmadığı belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

5. Gümüşhane'de Genel Durum

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan bir belgeden anlaşıldığına göre 1945 sonbaharında Gümüşhane'de halk, hükümetin takip ettiği dış politikayı onaylamış ve savaşa fiilen girilmediği için iktidar partisine karşı minnet duymuştur. Fakat mahalli ihtiyaçlar dışında genellikle memleketin her tarafında olduğu gibi hayat pahalılığı konusunda şikâyetler artmıştır. 1945 yılı için CHP dışında Gümüşhane'de herhangi bir siyasi faaliyet mevcut olmasa da İstanbul'da yayın yapan bazı gazetelerinin yayınları Gümüşhane halkı tarafından takip edilmeye başlanmıştır. Her ne kadar hükümetin dış politikası takdir edilse de şehir halkının çözüm bekleyen birçok sorunu mevcut olup henüz sorunlar çözülememiştir. Gümüşhane halkının en önemli sorunu senenin dört ayında ilin her tarafla temasının kesilmesine sebep olan Kop ve Zigana geçitlerinin kapanması meselesi olmuştur. Üstelik Erzurum-Trabzon yolu da yaşanan savaş nedeni ile ihmal edilmiştir. 250.000 nüfusun dört ay için dünya ile ilgisinin kesilmesi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Gümüşhane halkı şehrin diğer bölgelerle bağlantısını sağlayan geçitlerden bir tanesinin daima açık bulundurulmasını istemiş fakat bu istek göz ardı edilmiştir. Cumhurbaşkanının 1943 senesinde yaptığı gezide bu durum yakın ilgisini çekmesine rağmen sorun çözülememiştir. Trabzon-Erzurum transit yolu üzerinde çalışan kamyon ve otobüsler de ihtiyaca cevap verememiştir. Yolculuk eden yolcular ve memurlar haftalarca Gümüşhane'de beklemeye mecbur kalmışlardır. Bu nedenle kamyonların durumunun iyileştirilmesi için bu hatta ayrılan vasıta adedinin artırılmasının yanı sıra iktisadi faaliyetin en fazla olduğu Ekim Kasım aylarında ilave kamyonlar verilmesi talep edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.38). Gümüşhane halkının sorunu sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. Yakacak

fiyatının çok yüksek olması, ticari ve zirai kredi miktarlarının yetersizliği, zirai alet ve tohum tedarikinde yetersizliklerin yaşanması, Gümüşhane imar planının hazırlanmaması, Kelkit-Pöske yolunun bitirilmemesi, Gümüşhane Ağır Ceza Mahkemesinin kurulmaması ve ilçede rapor alan adalet görevlilerinden dolayı aksamaların yaşanması gibi sorunlar da halkın yaşam koşullarının zorlaşmasına neden olmuştur (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.39-40). Sorunların bir kısmının çözümü için yetkililer çalışmalara başlamış, Gümüşhane halkının, yiyecek ve hayvan yemi talepleri karşılanmış, yolların kapalı olmasına rağmen bu ilde bir kıtlığın yaşanmaması için çalışılmıştır.

6. 1946 Milletvekili Seçimlerinin Öne Alınması

Ülkede yaşanan sorunları bilen CHP'li yöneticiler, belediye seçimlerinin Eylül 1946'dan Mayıs 1946'ya alınması maksadıyla, Meclis Genel Kurulunu toplantıya çağırmışlardır (Karpata, 2014: 241). 26 Nisan 1946'da toplanan CHP Meclis grubu, Eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin Mayıs ayında yapılmasını öngören tasarımı TBMM'ne sevk etmiştir (Tuncer, 2008: 48). Fakat bu durum iktidar partisi ile muhalefet partisi arasında anlaşmazlığa sebep olmuştur. DP, belediye seçimlerinin erken tarihe alınması ile örgütlenmesinin geciktirilmek istendiğini iddia ederken CHP'li üyelere bazıları muhalefetin iş başına geçmeye kalkışmadan önce olgunlaşması gerektiğini belirtmişlerdir (Karpata, 2014: 241). Yapılacak seçime Liberal Demokrat Parti katılma kararı alırken (Tuncer, 2008: 50), DP ise seçimlere katılmama kararı almıştır. Belediye seçimlerine katılmaya karar veren Milli Kalkınma Partisi, seçim günü saat 11'de hükümeti taraf tutmakla suçlayarak seçimlerden çekilmiştir (Karpata, 2014: 244).

Belediye seçimleri ülke genelinde 26 Mayıs 1946 günü yapılmış (Uran, 2008: 365), katılım oranı % 50-60 civarında gerçekleşmiş (Karpata, 2014: 244) ve Gümüşhane'de belediye başkanlığı seçimini Sami ZARBUN kazanmıştır (CCA, 30.11.1.0/184.22.15).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 10 Mayıs 1946 tarihindeki CHP olağanüstü kurultayının açılış konuşmasında milletvekili seçimlerinin de öne alınması gerektiğini belirtmiştir (Tuncer, 2008: 37). İktidarda kalmayı sürdürmek isteyen iktidar partisi seçimleri erkene almakla hem bu amacını gerçekleştirmek hem de muhalefetin iktidara çabuk geçme hevesini azaltmak istemiştir (Karpata, 2014: 242-243). Milletvekili Seçim Kanunu değiştirildikten hemen sonra (Uran, 2008: 365), 5 Haziran 1946 tarihinde, 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa göre seçimlerin yapılmasına karar verilmiştir. Kanun her 40.000 kişi için bir milletvekili seçilmesini öngörmüştür. Bu esasa göre 1946'da yapılacak milletvekili genel seçiminde seçilecek olan milletvekili sayısı 465 olarak belirlenmiştir (Tuncer, 2010: 7).

DP, Haziran ayının ortalarına kadar ancak 33 ilde teşkilat kurabilmiştir. Seçime karar verilir verilmez DP, genel merkezi kurulmuş olan teşkilat temsilcilerini Ankara'ya çağırmıştır. Heyet başkanları 16 Haziran 1946 tarihinde toplanarak milletvekili seçimlerine girip girmeme konusunu görüşmeye başlamışlardır (Ataoğlu, 2008: 56). Parti merkezinde yapılan danışma toplantısında mahalli parti örgütlerinin isteklerine uyularak seçimlere girme kararı alınmıştır (Karpata, 2014: 245). DP ile birlikte seçime CHP, Milli Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi olmak üzere altı siyasi parti katılmıştır (Tuncer, 2008: 70).

DP, 47 ilde seçime girmeye karar vermiştir. Partinin seçime girdiği 47 ildeki milletvekili sayısı toplam 386 olarak belirlenmiştir. Parti bu illerin tamamında o illerin çıkaracağı milletvekili sayısı kadar aday gösterememiş, listelerinde 367 aday yer almıştır (Tuncer, 2008: 83). Milli Kalkınma Partisi ise 10 ilde çıkarılacak 95 milletvekilliği için 76 aday göstermiştir (Tuncer, 2008: 87).

7. Gümüşhane'de Milletvekilliği Talebinde Bulunanlar

Gümüşhane'de seçilecek milletvekili sayısı 6 kişi olarak belirlenmiştir (Tuncer, 2008: 71). Kuruluşundan iki ay sonra DP o zaman sayısı 63 olan vilayetlerden ancak 16'sının vilayet merkezi ile 36 kaza merkezinde ve sayısı belirsiz köylerde şube açmıştır (Karpata, 2014: 240). DP teşkilatını tamamlayamadığı için aralarında Gümüşhane'nin de yer aldığı 16 ilde seçimlere katılamamıştır

(Koçak, 2009: 528). CHP ise Gümüşhane’de seçimlere katılma kararı almış, seçim öncesinde adaylarını belirlemeye başlamıştır. Gümüşhaneli olan ortaokul öğretmeni Özcan Sarı 14 Haziran 1946 tarihinde belediyeye müracaat ederek milletvekilliği için adaylığını koymuştur. Sarı 15 yıldır Kızılay Derneği’nin Gümüşhane Kolu Başkanı olduğunu ve 15 yıldır da Halk Kâtibi olarak çalıştığını, Halkevleri kurulduğundan beri edebiyat ve temsil kolu başkanlıklarında ve Gümüşeli gazetesinde yazı işlerinde çalıştığını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.2). Özcan Sarı ilaveten CHP Genel Sekreterliğine 5 Haziran 1946 tarihinde gönderdiği telgrafta 37 yaşında olduğunu ve seçim kabiliyetinin yüksek olduğunu bu nedenle Gümüşhane milletvekilleri aday listesine adının konulmasını talep etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.3). Fakat CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliğine 25 Haziran 1946 tarihinde gönderilen bir yazıda Özcan Sarı’nın vilayette hiç tanınmamış bir aileye mensup olduğu, merkezde ve kazalarda kredisinin ve seçim kabiliyetinin yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.1). Özcan Sarı, 29 Haziran 1946 tarihinde parti merkezine gönderdiği başka bir yazıda çok hatırlı ve zengin bir aileye mensup olduğunu, ailesinin ilçelerle ve alışverişle sıkı bir ilişkisinin olduğunu, bu nedenle seçim kabiliyetinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Gümüşhane parti başkanı ile şahsi meselelerden dolayı yaklaşık bir yıldır dargın olduklarını, başkalarının dediğine göre öğretmenliğinden ve gençliğinden başka hiçbir kusurunun olmadığını ifade etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.4).

CHP’den aday gösterilmesini isteyen diğer bir kişi ise Tahsin Tüzün’dür. Etibank Teftiş Heyeti Müdürü Tahsin Tüzün, 6 Haziran 1946’da CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazı ile milletvekilliği için müracaat etmiştir. Tahsin Tüzün gönderdiği yazıda Gümüşhaneli olduğunu, Birinci Dünya Savaşı’na ve İstiklal Savaşı’na katıldığını, Trabzon’da ilk defa toplanan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kongresine Gümüşhane’nin müntehap azası olarak katıldığını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.5).

İstanbul Belediyesi Teftiş Heyeti Müdürlüğünde şef olan Safa Günay da aday başvurusunda bulunmuştur. Safa Günay, Mardin Türk Ocağı reisliği yaptığını, 24 yaşındayken maarif müdürü seçildiğini, uzun bir müddet Erzincan, Gümüşhane ve Yozgat Maarif Müdürlüğü’nde, iki sene ise Ereğli Ortaokulu’nda çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca dört sene Güzel Sanatlar Akademisi’nde müdür muaviniğinde, Fransızca ve Türkçe yayın yapan Türk İllustrasyonu dergisinin ortağı, muharriri ve idari müdürü olarak üç sene basın hayatında çalıştığını belirtmiştir. Beyoğlu, Samsun, Ordu, Tokat, Diyarbakır halkevlerinde konferanslar verdiğini, İdeal Sanatkâr isminde basılmış eseri olduğunu ifade ettikten sonra Erzincan, Gümüşhane ve Diyarbakır vilayetlerinden birine aday olarak gösterilmesini istemiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.6).

Darüşşafaka Müdür Vekili Haydarpaşa Lisesi Edebiyat Öğretmeni Vasfi Mahir Kocatürk, 10 Haziran 1946 tarihinde Başbakan Şükrü Saraçoğlu’na gönderdiği yazıda Gümüşhane doğumlu olduğunu, CHP’nin prensiplerini eskiden beri samimiyetle benimsemiş olduğunu ve daima bu yolda çalışmaya devam edeceğini belirtmiş ve milletvekili adayı olarak gösterilmesini istemiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.7). Vasfi Mahir Kocatürk aynı ifadelerin yer aldığı bir diğer yazısını da aynı tarihte İsmet İnönü’ye göndermiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.8).

Milletvekili adayı olmak isteyen diğer bir aday Ethem Üçüncü ise Torul İlçesi Rüşdiyesini bitirdikten sonra dava vekilliği yapmaya başladığını, Torul’da Muhafazai Hukuk Cemiyeti’nin kurulması için kendisine verilen görevi yerine getirmekle kalmayıp aynı zamanda ilçedeki Pontus teşkilatının kaldırılması için görevlendirildiğini, bu amaçla da Santalı çetesini kurduğunu belirten bir yazı kaleme almıştır. Yazısında bir müddet Kızılay başkanlığı görevini yürüttüğünü, daha sonra sırayla Gümüşhane İli Genel Meclis üyesi, CHP İlçe Kurulu Başkanı seçildiğini ifade etmiştir. Ethem Üçüncü CHP Kurul Başkanı iken seçim tarihinde 2114 olan üye sayısını dört sene içinde 7411’e çıkardığını, bu görevi sürdürürken ilçeyi güzelleştirme kurulunda başkanlık yaparak bütçe dâhilinde çalıştığını ifade etmiş ve Gümüşhane ili için milletvekili adayı konulmasını talep etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.10).

Bayburt doğumlu Yargıtay üyesi Cevdet Baykara 11 Haziran 1946 tarihli başvuru dilekçesinde Şurayı Devlet Kâtipliği, Söğüt Mahkeme Reisliği, avukatlık, Bilecik Savcılığı, Eskişehir Hâkimliği, TBMM memurun muhakemat heyet ve encümeni olarak başkâtipliği, Üsküdar Mahkeme Azalığı, başmüfettişlik, Yargıtay üyeliği gibi görevlerde bulunduğunu belirterek milletvekili adayı olmayı istediğini ifade etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.11).

Diğer bir aday ise emekli Kurmay Yarbay İbrahim Kemal Baybura'dır. İstanbul ili CHP İdare Heyeti azası ve reisliği, spor mıntıkası başkanı, hayvan borsası umumi kâtiibi, devlet demiryolları umumi müdürü olarak çalıştığını belirten Baybura, 5 Haziran 1946 tarihinde gönderdiği dilekçe ile milletvekili adayı olmak istediğini belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.12). İbrahim Kemal Baybura, 10 Mayıs 1946 tarihinde CHP Genel Sekreteri Nafi Atuf'a gönderdiği yazıda da Gümüşhane vilayetinde seçim kabiliyeti olduğunu belirterek aday gösterilmesini istemiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.24).

Gümüşhane'de milletvekili olmak için aday gösterilmesini isteyen Kazım Köklü Bayburt noteri iken Mart 1941'de belediye başkanlığına seçilerek noterlikten ayrılmıştır. 1943 yılındaki seçimlerde tekrar belediye başkanı seçilmiş ve beş buçuk sene parti ve belediye başkanlığını yerine getirmiştir. Temmuz 1945 tarihinde belediye başkanlığından istifa etmiştir. Parti teşkilatında sıra ile merkez bucak parti başkanlığında, halkevi kitap saray ve yayın şubesi komite başkanlığında, ilçe parti idare kurulu ve belediye üyeliklerinde, halkevi başkanlığında, Türk Hava Kurumu Başkanlığında çalışmıştır. 1937'de halk kâtiibi olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Altıncı parti büyük kurultayına ve olağanüstü toplantıya Gümüşhane delegesi olarak katılmıştır. CHP İdare Kurulu Başkanı ve Gümüşhane İl Genel Meclisi üyesi olup, Bayburt Okullar Fakir Talebe Himaye Kurulu Başkanlığında çalışmıştır (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.22). Bayburt İlçe İdare Kurulu Başkanı ve Gümüşhane İl Genel Meclis Üyesi Kazım Köklü CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda 10 senedir CHP içinde bilfiil çalıştığını, 17.000 küsur üyesi bulunan Bayburt İlçe İdare Kurulu Başkanı sıfatıyla yaşadığı çevrenin güvenini kazandığını belirtmiş, bu nedenle Gümüşhane'den milletvekilliği adaylığının konulmasını istemiştir. Bugüne kadar yaptığı işlerin bütün hemşerilerinin gözü önünde gerçekleştiğini belirten Kazım Köklü, Bayburt parti ve belediye başkanlıklarında ve Gümüşhane İl Genel Meclis azalığında çalışmalarına samimiyetle devam ettiğini belirtmiştir. Yaptığı çalışmalardan dolayı da Gümüşhane ilinin bütün ilçe ve bucaklarında tam ve kesin olarak güveni sağladığından çok emin olduğunu da ifade etmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.21).

Gümüşhane'de avukatlık yapan Necati Akagün de hazırladığı tercüme-i hal kâğidında Trabzon Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yabancı Diller Mektebi'nden mezun olduğunu, genel ekonomi üzerine bir tez hazırladığını, askeri mahkemelerde hâkimlik yaptığını ifade etmiştir. İlaveten Gümüşhane'ye yerleşerek avukatlık mesleğine devam ettiğini, mesleğini icra ederken bazı hayır cemiyetlerin başkanlığını yaptığını bu nedenle de başvekâletten takdirname aldığını belirterek milletvekili adayı olmak istediğini dile getirmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.14). CHP Gümüşhane Hatibi Avukatı Necati Akagün milletvekilliğe aday olarak gösterilmesi için 2 Haziran 1946 tarihinde İsmet İnönü'ye de bir mektup göndermiştir. Akagün mektubunda tahsilini bitirdikten ve kamu hizmetlerini başarıyla yerine getirdikten sonra doğduğu yere koşarak partiyi bir okul, Gümüşhane halkını da öğrenci kabul etmek suretiyle parti içinde ve dışında bir sürü hizmetler başarmış bulunan kişilerin milletvekili seçimlerinde seçilme ihtimalinin yüzde yüz olduğunu belirtmiştir. CHP'nin her seçim bölgesinde müracaat edenleri detaylı olarak inceledikten sonra aday listesinin belirlemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Kendisinin ve diğer adayların parti tarafından bu şekilde aday gösterildiği takdirde her bölgenin seçim zaferinin partilerinde kalacağını ifade etmiştir. Bu hususta ilk zafer vaadini de kendisi vererek mektubunu bitirmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.18). Necati Akagün sadece İsmet İnönü'ye değil aynı zamanda Gümüşhane İdari Heyeti Riyasetine de bir mektup göndermiştir. Gönderdiği mektubunda Gümüşhaneli olduğunu, memleketine duyduğu sevgi nedeni ile Adliye vekâletindeki görevinden

istifa ederek Gümüşhane'ye yerleştiğini ifade etmiştir. Uzun zaman Adliye Vekâleti kadrosunda ceza, hukuk, icra ve ticaret hâkimliği yaptığını, bir seneden beri de Türkiye'nin en büyük askeri mahkemelerinde askeri adli hâkimlik yaptığını ifade etmiştir. İlâveten istifa ettiği günden beri partinin kayıtlı azası olduğunu, fakir kimselerin yazı işlerine ve partinin hitabet vazifesine baktığını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.15). CHP İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç tarafından CHP Genel Sekreterliğine Necati Akagün ile ilgili olarak bir yazı gönderilmiştir. 27 Haziran 1946 tarihinde gönderilen yazıda Necati Akagün'ün Gümüşhane'de bulunduğu süre zarfında fakirlere yardım ettiği, lisan bildiği, iyi bir hatip olduğu ve Gümüşhane'ye her türlü hizmette bulunabilecek olgunlukta olup geniş bir muhit tarafından tanındığı, bu nedenle adaylık listesine alınması gerektiği ifade edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/301.1218.3/s.13).

Milletvekili adayı olmak isteyen Hasan Fehmi Ataç ise Gümüşhane'nin tanınmış ailelerindedir. Yüksek tahsili olmamasına rağmen kendisi özel tahsil gördüğünü beyan etmiştir. Reji müdürlüğünde görevli iken aday olmuştur (Uran, 2008: 334).

Bütün yurttan CHP'den milletvekili adayı olmak isteyenlerin sayısı 4000'i bulmuştur. CHP'nin 465 kişilik milletvekili aday listesinde 300'e yakını eski milletvekili olup, yeni milletvekili adaylarının çoğu devlet hizmetinde bulunmuştur. Buna karşılık DP'nin milletvekili aday listesinde serbest meslek kökenli kişiler başta olmak üzere listede her meslekten adaya yer verilmiştir (Koçak, 2009: 527). Yapılan aday başvurularından sonra CHP, 1946 seçimlerinde Gümüşhane'de Hasan Fehmi Ataç (Gümüşhane eski milletvekili), Şevket Erdoğan (Gümüşhane eski milletvekili), Edip Tör (Gümüşhane eski milletvekili), Tahsin Tüzün (Etibank Teftiş Heyeti Müdürü), Ahmet Kemal Varınca (İç İşleri Bakanlığı Köycülük Müdürü) ve Şükrü Sökmensüer'i (Erzincan Eski Milletvekili) milletvekili adayı olarak göstermiştir (Tuncer, 2008: 223).

8. 1946 Seçimleri Ve Sonuçları

21 Temmuz 1946 milletvekili genel seçimleri ile çok partili hayata girilmiş (Ortaylı, 2018: 117) ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez tek dereceli milletvekili seçimi yapılmıştır (Koçak, 2009: 528). Seçimlerin her ne kadar gizli oy, açık sayım ilkesine göre yapılmasına karar verilmişse de oylar gizli olarak sayılmıştır (Koçak, 2017: 42). CHP merkezine gelen ilk neticelere göre CHP şehirlerde çok geride kalırken (Erim, 2005: 62), DP şehirlerde uzun bir süre önde gitmiş, ama köyden gelen oyların çoğunu CHP almıştır (Karpaz, 2014: 250).

Seçimler sonucunda 63 ilde 465 milletvekili seçilmiştir. Seçime katılan 6 partiden yalnızca CHP ve DP milletvekili çıkararak TBMM'ye girmiştir. Seçimler sonucunda CHP 397, DP 65 milletvekilliği kazanmış, ayrıca 7 bağımsız milletvekili seçilmiştir (Tuncer, 2008: 71). Gümüşhane'de diğer yıllara nispetle bir adet fazla milletvekili çıkarılmasına karar verildiği için (Akşam, 2 Temmuz 1946, s.1) seçimler sonucunda Ahmet Kemal Varınca, Tahsin Tüzün, Hasan Fehmi Ataç, Edip Servet Tör, Şükrü Sökmensüer ve Şevket Erdoğan milletvekili seçilmiştir (CCA, 30.10.0.0/77.507.3/s.5).

9. 1946 Seçimlerinden Sonra Gümüşhane'deki Gelişmeler

1946 yılındaki seçimlerden sonra DP, Gümüşhane'de teşkilatlanmak için çalışmalarına başlamıştır. CHP'ye üye olan Mustafa Çubukçu ve Zihni Özgül 1 Ocak 1947 tarihinde CHP Başkanlığına gönderdikleri yazıda partileri tarafından kendilerine muhalif gözüyle bakılmasından rahatsızlık duyduklarını ifade ederek istifa ettiklerini belirtmişlerdir. Aynı tarihte Fikri Karabeyoğlu CHP Başkanlığına gönderdiği yazıda DP'ye gireceği için partiden istifa ettiğini belirtmiştir. Hemen ardından Cevdet Kocatürk ve Zekeriya Aktürk de 2 Ocak 1947 tarihinde CHP İlçe Başkanlığına gönderdikleri dilekçelerinde partilerinden istifa ettiklerini bildirmişlerdir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

İstifaların yanı sıra parti içinde DP için çalıştığından şüphe edilen kişilerle ilgili olarak da Gümüşhane CHP teşkilatı tarafından bazı önlemler alınmıştır. CHP Trabzon Milletvekili F.

Barutçu, 31 Ocak 1947 tarihinde Balıkesir Milletvekili CHP Erzurum Bölge Müfettişi Muzaffer Akpınar'a bir yazı göndererek Gümüşhane Nüfus Müdürü Süleyman Sungur'un memurlar kanunu hükümlerine aykırı bir şekilde politika ile ilgilendiğine dair bilgiler alındığını belirterek gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Çok geçmeden İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç CHP Genel Sekreterliğine 11 Ocak 1947 tarihinde vilayet Nüfus Müdürü Süleyman Sungur'un başka yere nakli ile ilgili olarak bir yazı göndermiştir. Yazıda, Gümüşhane Nüfus Müdürü Süleyman Sungur'un öteden beri memlekette halk arasında birçok nifaklar uyandırdığı ve zaman zaman bunda başarılı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Gümüşhane'de açılan DP'nin kurucularının Süleyman Sungur'un hısım ve akrabası olduğunu belirtilerek, DP'yi kalkındırmak ve halkı CHP'den ayırmak için propagandalar yapmakla suçlanmıştır. İlave olarak köylülerin ve köy muhtarlarının merkeze işlerini görmek için geldiklerinde ve Nüfus dairesine uğradıklarında yapılacak muhtar seçimlerinde CHP tarafından gösterilecek muhtar adayları üzerinde etki yapmasının kuvvetle muhtemel olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle müdürün muhtar seçiminden önce Gümüşhane'den başka bir yere naklinin çok zaruri olduğu ifade edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

CHP Gümüşhane İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç, yine 11 Ocak 1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda Mustafa Çubukçu ile Fikri Karabeyoğlu'nun, Belediye Başkanı Sami ZARBUN'un yönlendirmesi ile uzun zamandır CHP üyeliği adı altında muhalefet ettiklerini ve daha sonra istifa ettiklerini belirtmiştir. Yazıda adı geçen iki kişiye partinin tüzüğüne göre hareket etmelerinin gerekli olduğu defalarca tavsiye edildiği halde tavırlarını değiştirmedikleri ifade edilmiştir. Yazıdan anlaşıldığına göre DP Gümüşhane İl İdare Kongresinden bir gün önce Belediye Başkanı Sami ZARBUN'un başkanlığında toplanan adı geçen iki kişi CHP'den istifaya karar vererek muhalif partinin il kademesi idare kurulu ve haysiyet divanı üyeliklerine seçilmişlerdir. Sami ZARBUN ise belediye başkanlığı görevini yürütmeye devam etmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Bu arada CHP tarafından DP'nin Gümüşhane'deki faaliyet ve teşkilat kademelerinin durumu hakkında bilgi istenmiştir. İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç tarafından 19 Ocak 1947'de CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda ilçe başkanlıklarınca yazılan bilgilerin dışında il idare kurulu üyesi Avukat Necati Akagün'e tahkikat yaptırıldığı ve incelemeler sonucunda elde edilen neticelerin sekreterliğe gönderildiği belirtilmiştir. Buna göre gerek Gümüşhane il merkezi gerekse Kelkit ve Torul ilçelerinde teşekkül eden DP kademelerinin halk sempatisinden uzak kimselerin elinde olduğu belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Çok geçmeden 14 Şubat 1947 tarihinde belediye başkanı Sami ZARBUN, Mustafa Çubukçu ve Fikri Karabeyoğlu'nun savunmalarının alınmasına karar verilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Belediye Başkanı Sami ZARBUN İstanbul'dan Gümüşhane'ye dönmediği için savunma yazısı posta ile gönderilmiştir. Savunması istenen Mustafa Çubukçu, CHP il idare kurulu üyesi iken milletvekili seçiminde parti genel başkanlığından gönderilen milletvekili aday listesine muhalif propaganda listeleri çıkartarak köylere dağıtmakla suçlanmıştır. Ayrıca parti il idare kurulunda bulunduğu süre içinde faydalı olmadığı, muhalefeti tercih ederek ilçelerde ve merkezde menfi propagandalarla etkili olmaya çalıştığı ve bu yüzden parti mensuplarını oldukça müşkül duruma soktuğu iddia edilmiştir. Bununla da kalmayıp üyesi bulunduğu belediye mekanizmasından istifade ederek muhalefet partisini desteklediği ve ilçe kademelerinde teşekkül edip kuvvetlenmesi için maddi yardımda bulunduğu, Şiran'dan Mustafa ve Nazım isimindeki şahıslara maddi ve manevi yardım vaadinde bulunarak DP'nin Şiran kademesini teşkil ettirdiği belirtilmiştir. Arşivde yer alan belgeye göre parti müfettişi Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan tarafından yapılan telkinlere aldırış etmeyen Sami ZARBUN ve Mustafa Çubukçu DP'nin Gümüşhane ve Gümüşhane'ye bağlı yerlerde teşekkül edip harekete geçmesi için çalışmışlardır. Bu partinin halen Sami ZARBUN tarafından muhalefete hediye edilen binada oturduğu ve faaliyetine devam ettiği bu nedenle Belediye reisi olan Sami ZARBUN'un yapacağı her türlü savunmanın CHP'yi içeriden vurmak için kullanılan bir maskeden başka bir şey olmadığı ifade edilmiştir. Adı geçen üç şahsın parti aleyhtarı tanındığı için parti mensupları tarafından affedilmediği ve yapılan son parti kongresinde il idare kurulu üyeliğinden

uzaklaştırıldıkları ifade edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). CHP Erzurum Bölgesi Müfettişi Balıkesir Milletvekili Muzaffer Akpınar 24 Şubat 1947 tarihinde konu ile ilgili olarak Gümüşhane’de öteden beri bazı şahıslar arasında muhalefet fikrinin zaten mevcut olduğunu belirtmiş ve gereğinin yapılması istemiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Mustafa Çubukçu savunmasını hazırlayarak CHP İl İdare Kurulu Başkanlığına 15 Mart 1947 tarihinde göndermiştir. Gönderdiği yazıda kendisinin Halk Partisine bağlı olduğunu, diğer partiye yardım etmesinin veya girmesinin ancak CHP’den istifa ettikten sonra olabileceğini belirtmiştir. Son parti seçimi yüzünden partili birçok kişiye kırgın olduğunu fakat kırgınlığının partiye karşı muhalefete geçeceği anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. DP’ye maddi ve manevi yardımda bulunduğu dair bir delilin olmadığını, yalan ihbarı genel sekreterliğe Gümüşhane’deki bazı kişilerin bildirdiğini ifade etmiştir. DP’yi kuranların bazıları ile akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin olduğunu, arkadaşları ile görüşmesinin bir suç teşkil etmeyeceğini, önemli olan şeyin bir birlik temin ederek ülkenin kalkınması için çalışmak olduğunu belirtmiştir. Kendisinin serbest iş sahibi olduğunu, senelerce partisi için çalıştığını, hatta son seçimlerde sandık memuru sıfatı ile gittiği bölgelerde Halk Partisi adayları haricine bir tek oy dahi verilmediğini ifade etmiştir. Sözlerinin doğruluğunu da belediyede dosyasında mevcut tutanaklarla sabit olduğunu buna rağmen kendisi için parti aleyhine çalıştı diye iftira atılmasından dolayı kırgın olduğunu da ilave ederek savunmasını göndermiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Fikri Karabeyoğlu da 25 Mart 1947 tarihinde yazılı savunmasını hazırlamıştır. Savunmasında 23 sene il idare heyeti azalığında bulunduğunu, sekiz sene de halkevi başkanlığı yaptığını belirtmiştir. Son seçimde parti başkanlığının okuma yazması olmayan Fikri Ataç’tan alınarak CHP içinden okuryazar birine verilmesine karar verildiği halde başkanın görevden alınmadığını, bu nedenle başkanla arasının açıldığını belirtmiş ama bunun partisine karşı muhalefete başlamak anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir. DP’ye maddi ve manevi bir yardımının olmadığını fakat DP’yi kuranların bazıları ile akrabalık ilişkilerinin bulunduğunu belirterek, akrabaları ile görüşmesinin maddi ve manevi yardım yapıyor anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir. Parti içinde senelerden beri bazı kişilerin kendi çıkarları için devlet memurlarını baskılayarak kazanç elde ettiklerini, bu kişilerin yaptıkları bu tür olumsuz işleri zaman zaman parti müfettişlerine ve valilere söylediği halde bir sonuç alınmadığını belirtmiştir. Bu kişiler tarafından kendilerine muhalefet için çalışıyor iftirasının atılmasının nedeninin bu olduğunu belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Belediye başkanı Sami ZARBUN’a ise partili olduğu halde istifa etmeden DP Gümüşhane kademesini teşkilde gösterdiği maddi manevi yardım ve şahsına ait binayı kurul binası olarak hediye etmesi ile ilgili olarak suçlamalar yöneltilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Sami ZARBUN ilgili yazıyı 12 Mart 1947 tarihinde aldığını belirterek savunmasını göndermiştir. Savunmasında esas mesleğinin müteahhitlik olduğunu fakat 20 sene il idare kurulu azalığı yaptığını, senelerce fahri ticaret odası başkanlığı ve hava kurumu başkanlığında bulunduğunu, fahri olarak belediye başkanlığında çalıştığını belirtmiştir. 80 yaşındaki parti başkanının kendi aleyhinde birtakım asılsız iddialarda bulunduğunu, üç aydan beri dişlerinden ve böbreklerinden hasta olduğu için İstanbul’da tedavi olduğunu, DP’nin kendisinin Gümüşhane’de bulunmadığı zaman açıldığını bu nedenle hiçbir ilgisinin olmadığını ifade etmiştir. DP ve CHP’de yakın akrabalarının olduğunu, Gümüşhane’nin avuç içi kadar bir yer olduğundan bütün halkın birbiri ile hısımlığını bulunduğunu belirtmiştir. DP’ye hiçbir yer bağışlamadığını, maddi ve manevi bir yardımda bulunmadığını, Gümüşhane’de bulunmadığı zamanlarda işlerine bakan eniştesinin yeni yaptırdığı mağazalardan birini DP’ye geçici olarak verdiğini, kendisinin bu durumla hiçbir ilgisinin olmadığını ifade etmiştir. Gümüşhane’de particiliğin olmadığını, senelerce bazı şahısların baskısını gören halkın bunların baskısından kurtulmak için DP’ye meylettiklerini izah etmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

Gümüşhane İl İdare Kurulu Başkanı Fikri Ataç ve idare kurulu azası en küçük bir müsamahanın parti teşkilatını telafisi mümkün olmayan bir müşkülata sokacağını bildirerek üç kişinin partiden ilişkilerinin kesinlikle sona erdirilmesini istemişlerdir. Bu durum üzerine Genel

Sekreterlik tarafından dosya 26 Haziran 1947 tarih ve 1636 sayılı yazı ile Bölge Müfettişi Muhtar Ertan'a havale edilmiş ve görüşü istenmiştir. Muhtar Ertan'dan gelen 7 Temmuz 1947 tarihli ilişik yazıda seçimler esnasında kendisinin Gümüşhane'de bulunduğu, mahalli kaynaşmaların Ataçlara karşı ZARBUN ailesinden bir mebus çıkarmak gayretine matuf bulunduğu ve DP kurulursa oradan da yardım görebileceklerini düşünmüş olmalarından kaynaklandığı belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Muhtar Ertan, Belediye Başkanı Sami ZARBUN, Mustafa Çubukçu ve Fikri Karabeyoğlu'nun partiden çıkarılmaları teklifini erken bulduğunu belirterek gerek muhalefetin ve gerek partiden çıkarma teklifinin mahalli politika tesiriyle yapıldığını söylemiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Yapılan incelemelerden sonra anlaşmazlığın Ataç ve ZARBUN aileleri arasındaki geçimsizlikten kaynaklandığı belirlenmiş ve bu iki ailenin uzlaştırılmasına çalışılması için bölge müfettişine talimat verilmesi kabul edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Fakat arzulanan uzlaşma pek mümkün olamamıştır. CHP Erzurum Bölge Müfettişi Bitlis Milletvekili Muhtar Ertan 8 Kasım 1947 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda Gümüşhane parti teşkilatı ve burada mevcut iki aile arasındaki geçimsizliğinin son istifalar dolayısıyla arttığını belirtmiştir. Bu geçimsizliği mümkün olduğu kadar yatıştırmak ve ayrılmaları önlemek için mevcut il idare kurulunun vazifesine son vererek, yerine yeni bir müteşebbis heyeti getirmekten başka çare olmadığını belirtmiştir. Uyumu sağlayacak müteşebbis heyete Gümüşhane'den bir kişiyi bulmanın pek kolay olmayacağını son merkez ilçe kongresinde bulunan üyelerin iki aile taraftarlarını yaklaşıtrıcı bir rolü olabileceğini, kurultaydan sonra yerinde bir inceleme yaparak müteşebbis heyete gireceklerin tespitini yapacağını belirtmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3).

İki siyasi parti üyeleri arasında yaşanan gerilim özellikle seçimlerde cereyan etmiştir. Örneğin CHP'li üyeler Gümüşhane'nin Torul ilçesinin Manastır köyünde DP'li üyelerle muhtar seçimlerinden dolayı anlaşmazlık yaşamışlardır. İddialarına göre DP'liler seçimlerde yolsuzluk yapmışlardır. Bu nedenle CHP seçimi kaybetmiştir. Bunun üzerine parti üyelerinden Osman Yılmaz Kaymakamlığa müracaat ederek seçimin tekrar yapılmasını istemiştir (CCA, 490.1.0.0/238.947.1/s.1-2). Torul ilçesi Manastır Bucak Başkanı Recep Aydın ve üye Halit Kucuk da muhtarlık seçiminde yapılan yolsuzlukla ilgili olarak ilgili yerlere telgraf çekmiştir. Çekilen telgrafta muhtar seçiminde Demokrat Partililerin seçime hile karıştırdıkları ve 197 CHP'li üyenin dileklerinin kaymakamlıkça dikkate alınmadığı bildirilmiştir (CCA, 490.1.0.0/238.947.1/s.3).

Gümüşhane'nin Bayburt ilçesinde 11 Ocak 1948 tarihinde DP resmen kurulmuştur. CHP Genel Sekreteri adına Erzurum Milletvekili Cevat Dursunoğlu 23 Şubat 1948 tarihinde CHP İl İdare Kurulu Başkanlığından DP'nin müteşebbis heyetinin isim ve mesleklerinin bildirilmesini istenmiştir (CCA, 490.1.0.0/438.1817.3). Bu esnada il kongresinde idare kurulunun seçildiği ve başkanlığa Hicabi Ataç'ın getirildiği gün eski başkan Fikri Ataç başkanlığın kendisinden alındığına üzülen Faik Ataç da onun hatırına hürmet ederek idare kurulundan istifa etmişlerdir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.12). 23 Haziran 1948 tarihinde Malatya Milletvekili E. Sadık Eti tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda başkanlığa seçilmediği için üzülen ve bu nedenle istifasını veren eski başkan Fikri Ataç'ın yanı sıra onunla birlikte istifa eden Faik Ataç ve Hüseyin Soysal'ın hâlihazırdaki teşekkül içinde idare kurulunda bulunmalarının fayda yerine zarar getireceği belirtilerek istifalarının kabul edilmesi tavsiye edilmiştir (CCA, 490.1.0.0/160.637.2/s.4).

1948 yılında il merkezinde CHP iş göremez hale gelmiştir. Gümüşhane merkezinde geçmişte aile hayatından başlayıp devam etmekte olan geçimsizlikler partililer arasında ikiliği arttırmış, partiden kopmalar hız kazanmıştır. Kelkit, Şiran, Torul'da parti ve halkevleri binalarının olmaması, toplantı yapılması zaruri durumlarda toplantıların dükkânlarda yapılması sıkıntının artmasına neden olmuştur (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.5). Gümüşhane'de halkevi beklenen faaliyeti gösterememiş ve bundan il idare kurulunun gerekli ilgiyi göstermediği anlaşılmıştır (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.20). Bu durumu engellemek ve Gümüşhane'ye bağlı yerleşim birimlerinde DP'ye karşı önlem almak için Trabzon Bölge Müfettişi Ahmet Eymir, halkevlerinin yapılmasına itina gösterilmesini istemiştir. DP'nin teşkilatını tamamlamak için bina bulup, bulunduğu binaları

etkili şekilde kullanmayı düşündüğünden endişelenen Eymir, Gümüşhane'nin Kale bucağında, Kelkit ilçe merkezinde ve Torul'da halkevlerinin faaliyetlerinin yetersiz olduğuna dikkat çekmiştir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.3). Özellikle Torul İlçesinde parti ve halkevinin bir kahvehanenin köşesine sıkışmış olmasının yanı sıra (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.20) Kale nahiye merkezinde DP'nin kiralanmış binası ve levhasının bulunduğu halde CHP'nin bina ve levhasının olmaması oradaki ocak başkanı Osman Alemdar'ın kendisine ilgi gösterilmediğini düşünmesine neden olmuştur (CCA, 490.1.0.0/657.193.1). Fakat CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen yazıda Kelkit, Şiran ve Torul ilçelerinde yeniden yapılması istenilen halkevleri için merkezden yardım yapılmasının mümkün olmadığı, önceden inşaatına başlanmış olup da yarı kalmış durumdaki halkevlerinin bitirilmesine çalışılmakta olduğu, bunlar tamamlanmadıkça yeni inşaat başlanamayacağı belirtilmiştir (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.4).

Çok geçmeden Gümüşhane'de belediyenin 14 üyesinden 10'u DP'ye geçmiştir. CHP İl İdare Kurulu'nun seçiminden sonra Kızılay ve Türk Hava Kurumları seçimleri yapılmış onları da DP kazanmıştır. Gümüşhane'deki Transit Otel, DP İlçe Başkanı tarafından kiralanmıştır. Gümüşhane il merkezinde belediye, hayır kurumları vb. kurumlar DP'nin eline geçmiştir. Bayburt ilçesinde teşkilatı kuvvetli olan CHP, İl merkezinde çok zayıflamıştır. Kelkit ilçesinde DP'nin teşkilatı kuvvetlenmiştir. Kelkit ilçesinde DP, belediyenin 12 üyesinden altısını kendi tarafına çekmiş ve bu sebepten üç ay belediye başkanı seçmek mümkün olamamıştır. Sonunda tarafsız olarak tanınan Hazim Toğlu, tarafların iştirakiyle seçilmiş ve CHP tarafına geçmiştir. DP'nin Kelkit'in köylerinde önemli bir kuvveti olmayıp, Şiran ve Torul ilçelerinde teşkilatı varsa da CHP'nin bu kazalardaki kuvveti karşısında güçsüz kalmıştır (CCA, 490.1.0.0/657.193.1/s.8-9).

10. 1950 Milletvekili Seçimleri

1946 seçimleri DP'yi yıldırmamış, bütün yurttaki teşkilat kongrelerini tamamlamıştır (Ataoglu, 2008: 66). DP'nin Adapazarı mitinginde 1950 yılından önce seçimlerin yapılabileceğine dair konuşmalar yapıldıysa da (Son Posta, 4 Ekim 1948, s.1), TBMM, 24 Mart 1950 günlü oturumunda Milletvekili Genel Seçimlerinin yenilenmesine karar vermiştir. CHP 22 Nisan'da, Millet Partisi (MP) 23 Nisan'da, DP ise 24 Nisan tarihinde aday listelerini açıklamışlardır. CHP 63 ilin tümünde 487 aday ile DP Hakkâri dışında 62 ilin tümünde 486 aday ile MP ise 22 ilde 205 aday ile seçime katılmaya karar vermiştir (Tuncer, 2010: 82).

Çok geçmeden 1950 seçimleri için yeni bir seçim kanunu tasarısı hazırlanmış, gizli oy açık sayım ilkesine dayanan yeni kanun kısa bir süre sonra kabul edilmiştir (Karpat, 2014: 310-312). 1950 seçimlerinde vilayet sınırlarını esas alan ekseriyet sistemi ile seçim yapılması kararlaştırılmıştır (Ortaylı, 2018: 124). Seçim kampanyalarında CHP tarım reformundan ve özel teşebbüs imkânlarından bahsederken daha fazla demokrasi vaat etmiş, DP ise devletçiliğin gevşetilmesi, daha çok özel teşebbüs ve işçiler için grev hakkı istemiştir (Lewis, 2000: 311).

DP'den Celal Bayar ve Adnan Menderes bütün yurdu dolaşarak seçim kampanyasını yürütmüşlerdir. İsmet İnönü'de CHP adına yoğun bir propaganda faaliyeti içine girmiştir (Ataoglu, 2008: 73). DP Genel Başkanı Celal Bayar ve ekibi Erzincan, Gümüşhane, Trabzon ve Kars'ı kapsayan bir yurt gezisine çıkmıştır. Erzurum'a gelen DP liderini (Akşam, 3 Ekim 1947, s.1), Refik Koraltan'ı, ve Kütahya Milletvekili İhsan Şerif Özgen'i hava alanında Karaköse, Kars, Van, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan ve Doğu Beyazıt illeri ile 30 kadar ilçeden gelen heyetler tezahüratla karşılanmışlardır (Akşam, 5 Ekim 1947, s.1). Daha sonra Cumhurbaşkanı İnönü ve eşi de Bayburt'a gelmişlerdir. Cumhurbaşkanı Kop Dağı'ndaki CHP Halkevi ve diğer teşekküllerin başkanları tarafından karşılanmış ve Bayburt'a kadar yol boyunca biriken halk kitleleri tarafından içten gösteriler düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı İnönü, Bayburt'a bucaklardan ve yakın köylerden gelenler ve bütün Bayburtluların teşkil ettiği muazzam bir kalabalığın arasında girmiştir. Halkevinde bir süre istirahat ettikten ve halkın dileklerini dinledikten sonra Bayburt'tan ayrılarak (Ulus, 21 Eylül 1947, s.1) Gümüşhane'ye gitmiş, orada da kalabalık bir halk topluluğu tarafından

sevgi tezahüratlarıyla karşılanmıştır. Cumhurbaşkanı Gümüşhanelilere yaptığı konuşmada “*Hükümet her iki partinin eşit surette yardımcısı olmalıdır*” demiştir. Cumhurbaşkanı Gümüşhane’de bulunduğu müddet içinde CHP ve DP azalarıyla halkevinde bir konuşma yapmıştır. İnönü bu görüşmesinde her türlü iç ve dış tehlikelere karşı her iki partinin birlik içinde bulunmalarından bahsetmiştir (Vakit Yeni Gazete, 21 Eylül 1947, s.1). Gümüşhane’de Hasan Fehmi Ataç ile ZARBUN ailesi arasındaki rekabetin parti rekabeti şekline dönüştüğünü gören İnönü, partilerin işi düşmanlığa götürmeden çalışmalarının lüzumunu dile getirmiştir (Erim, 2005: 190). Daha sonra DP binasına gitmiş, burada partilerin eşitliğinden tekrar bahsetmiştir. Cumhurbaşkanı burada Gümüşhane’ye gelen DP heyetlerini kabul ederek kendileri ile görüşmüştür. Bu arada DP binasının önüne binlerce Gümüşhaneli toplanmıştır. İnönü burada halkın yaşa varol tezahüratları arasında şehirden ayrılmıştır (Vakit Yeni Gazete, 21 Eylül 1947, s.2).

Celal Bayar ise Karadeniz Bölgesi’ne yaptığı gezisinde iktisadi meselelere temas ederek bilhassa Karadeniz Bölgesi’nde açlığı anlatmış ve hükümeti şiddetle eleştirmiştir. DP il idare kurulu tarafından tertiplenen miting yakın vilayetlerden otobüslerle gelen heyetler dâhil binlerce vatandaşın iştiraki ile yapılmıştır. Mitingde Erzurum, Gümüşhane, Giresun ve Trabzon demokratları adına konuşmalar yapılmıştır (Yeni Gazete, 21 Haziran 1948, s.2). Gittikleri yerlerde DP’liler idari baskıdan bahsederek kampanyasına devam etmiş (Erim, 2005: 424), gazetelerde bazı köylerdeki DP Başkanı ve İl İdare Heyeti azalarının tutuklandığı ve tehdit edildiği ile ilgili haberler yer almıştır (Cumhuriyet, 8 Mayıs 1950, s.1). Siyasi partiler seçimden önce son açık hava toplantılarını yapmışlardır. Kabul edilen Seçim Kanununun 134. maddesi gereği seçime üç gün kala her türlü propagandanın yapılması yasaklanmıştır (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1950, s.1). Sakin bir şekilde seçim günü beklenmiş (Zafer, 13 Mayıs 1950, s.1), seçim öncesinde parti mücadelesi yapılmış (Yeni İstanbul, 2 Mayıs 1950, s.1), her türlü güvenlik önlemleri alındıktan sonra 14 Mayıs 1950 tarihinde seçimler yapılmıştır (Karpaz, 2014: 327).

9. dönemde Gümüşhane’den çıkacak milletvekili sayısı 6 olarak belirlenmiştir (Tuncer, 2010: 322). 1950 seçimlerinde CHP Gümüşhane’den Falih Rıfki Atay (8. Devre Ankara milletvekili), Münir Hüsrev Göle (8. Devre Erzurum Milletvekili), Şükrü Sökmensüer (8. Devre Gümüşhane Milletvekili), Fevzi Ataç (Yollar 10. Bölge Müdürü), Hikmet Atamer (Kömür Tevzi Müessesesi Genel Müdür Yardımcısı), Kazım Köklü’yü (CHP Divanı Üyesi) milletvekili adayı olarak göstermiştir (Tuncer, 2010: 260). Milletvekilliği seçiminde adaylığını koyan Necati Akagün, yoklamada kazanamadığından dolayı CHP’den istifa etmiştir. Aynı zamanda kurultay üyesi olan Necati Akagün’ün partiden ayrıldığı için listelerden de çıkarılması CHP İl İdare Kurulu Başkanı Hicabi Ataç tarafından CHP Genel Sekreterliğine bir yazı ile bildirilmiştir (CCA, 490.1.0.0/450.1852.5/s.1). 1950 seçimlerinde DP ise Raşit Gürgen (Emekli Tümgeneral), Cevdet Baybura (Yargıtay üyelerinden), Kemal Yörükoğlu (Kırşehir Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı), Vasfi Mahir Kocatürk (Muharrir, Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinden), Halit ZARBUN (Avukat, DP İl Başkanı) ve Halis Tokdemir’i (Avukat) milletvekili adayı olarak belirlemiştir (Tuncer, 2010: 280).

1950 yılında ülke nüfusu 20.807.000 olup kayıtlı seçmen sayısı 8.905.743 olarak belirlenmiştir. Seçmen sayısının ülke nüfusuna oranı % 42,8 olup, 8.950.743 olan kayıtlı seçmenden 7.953.085’i sandık başına gelerek oyunu kullanmış, seçime katılma oranı % 89,3 olarak gerçekleşmiştir (Tuncer, 2010: 94). Seçimler öncesinde siyasal yaşamda bulunan 11 siyasi partiden yalnızca 3’ü CHP, DP ve MP seçimlere katılmıştır (Tuncer, 2010: 13).

MP aralarında Gümüşhane’nin de yer aldığı 16 ildeki listelerinde bağımsız aday göstermiştir (Tuncer, 2010: 105). Gümüşhane’de 1950 yılındaki seçime katılma oranı diğer illere oranla daha düşük olup, seçime katılma oranı % 86,3 olarak gerçekleşmiştir (Tuncer, 2010: 95).

1950 yılında yapılan milletvekili seçimlerini CHP kaybetmiştir. İsmet İnönü bunun nedenini milletin değişiklik arzusuna (Koçak, 2017: 121), CHP genel başkanvekili Hilmi Uran ise yenilginin asıl nedeninin halk çoğunluğunu teşkil eden ayrı ayrı zümrenin karşı tarafta CHP’den daha iyi bir

hükümet bulacağına inandırılmış olmasına bağlamıştır (Koçak, 2017: 122). 16 ilde seçime giren bağımsız adayların Gümüşhane, Bingöl ve Burdur'da aldıkları oy oranı % 10 ile % 20 arasında değişmiştir (Tuncer, 2010: 135). Seçim sonunda DP adayları 4.242.381 ve % 53,59 oy oranı ile 408 milletvekili, CHP adayları 3.165.096 oy ve % 39,98 oy oranı ile 69 milletvekili, Millet Partisi adayları 240.209 oy ve % 3,03 oy oranı ile 1 milletvekili, bağımsızlar 258.087 oy ve % 3,40 oy oranı ile 9 milletvekili çıkarmışlardır. Milli Kalkınma Partisi ise 868 oya karşılık % 0011 oy oranı almış fakat milletvekili çıkaramamıştır (Turan, 1999: 278). DP'nin özgürlük konulu propagandası seçimi kazanmasında etkili olmuştur (Karpuz, 2008: 189). 1950 seçimlerinde oyların % 52,2'sini alan DP, seçim sisteminin de etkisiyle meclisteki sandalyelerin % 85,4'ünü elde etmiş, % 39,6 oy alan CHP'nin meclisteki sandalye oranı ise % 14,2 olmuştur (Tuncer, 2010: 162).

1950 seçimlerinde Gümüşhane'de kayıtlı seçmen sayısı 82.289 olup seçmenlerin 70.800'ü oy kullanmıştır. Gümüşhane'de 1950 seçimlerine % 86,0 oranında katılım gerçekleşmiştir (Tuncer, 2010: 324). Seçmenlerin 29.616'sı (%43,0) CHP'ye, 36.778'i (% 53,8) DP'ye ve 13.049'u (% 18,4) bağımsız adaya oy vermişlerdir (Tuncer, 2010: 329). Bu sonuçlarla Gümüşhane'de DP 6 milletvekili çıkarmıştır. CHP'nin adayları 1950 seçimlerinde Gümüşhane'den seçilememişlerdir (Tuncer, 2010: 334). Gümüşhane'de seçimleri DP birinci, CHP ikinci ve bağımsızlar üçüncü olarak tamamlamışlardır (Tuncer, 2010: 337). 1950 yılında yapılan milletvekilliği seçiminde Vasfi Mahir Kocatürk, Cevdet Baybura, Kemal Yörükoğlu, Halit ZARBUN, Halis Tokdemir ve Raşit Gürgen milletvekili olarak seçilmişlerdir (CCA, 30.10.0.0/77.512.7/s.2). Gümüşhane'de 1950 yılında yapılan belediye seçimlerini de DP kazanmıştır (Milliyet, 5 Eylül 1950, s.5). Seçimden sonra Gümüşhane Milletvekili adayları Falih Rıfkı Atay Gümüşhane'deki seçimi kaybettiklerini belirttikten sonra Türkiye'de halk idaresi rejiminin devam edeceğini sözlerine eklemiştir. Şükrü Sökmensüer ise milli iradenin Türk tarihinde ilk defa tecelli ettiğini, vatandaşlar arasındaki kardeşlik duygularının parti ihtilafları üstünde milli ve müşterek bir dava olarak tutulmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir (Milliyet, 19 Mayıs 1950, s.3).

11. Sonuç

1946 tarihindeki seçimlere CHP katılırken DP ancak teşkilatını kurabildiği yerlerde katılabildiği. Dolayısıyla Gümüşhane'de 1946 tarihinde gerçekleşen milletvekili seçimlerine DP katılmamış, CHP adayları ise seçim sonucunda milletvekili olarak seçilmişlerdir. Her ne kadar ülke genelinde olduğu gibi Gümüşhane'de de ekonomik yönden sıkıntılar yaşanmış olsa da seçimlere bu durum yansımamıştır. Fakat seçimlerden hemen sonra DP'nin teşkilatlanmaya hız vermesi mevcut durumun değişeceğinin sinyallerini de vermiştir. DP'li idarecilerin teşkilat kurmak için gittiği her yerleşim yerinde geniş kalabalıklar tarafından karşılanması bir sonraki seçimlerin neticeleri hakkında ipucu vermiştir. Partililer arasındaki siyasi çekişmeler, siyasi kırgınlıklar ve özellikle tanınmış iki aile arasında yaşanan gerginlik Gümüşhane'de CHP'li üyelerin bir kısmının istifasına, bir kısmının da yeni kurulan DP'ye katılmalarına neden olmuştur. Sadece Gümüşhane'de değil ülke genelinde de yaşanan siyasi gerginliğin giderilememesi süreci hızlandırmış, bu atmosferde yapılan 1950 milletvekili seçiminin sonucu büyük bir şaşkınlık oluştursa da birçok kişinin de beklediği sonuç olarak tarihe geçmiş, uzun yıllar iktidarda kalan CHP yerini DP'ye bırakmıştır.

Kaynakça

Arşivler

- CCA (Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi)
- CCA, 490.1.0.0/160.637.2.
- CCA, 490.1.0.0/238.947.1.
- CCA, 490.1.0.0/301.1218.3.
- CCA, 490.1.0.0/438.1817.3.
- CCA, 490.1.0.0/657.193.1.
- CCA, 490.1.0.0/450.1852.5.
- CCA, 30.10.0.0/77.507.3.

CCA, 30.10.0.0/77.512.7.

CCA, 30.11.1.0/184.22.15.

Gazeteler

Belediye Seçimleri Belli Oldu (1950, 5 Eylül) Milliyet, s.1.

Celal Bayar Trabzon'a Gidiyor (1947, 3 Ekim) Akşam, s.1.

Celal Bayar Dün Erzurum'da Bir Nutuk Söyledi (1947, 5 Ekim) Akşam, s.1.

Cumhurbaşkanı Trabzon'da (1947, 21 Eylül) Ulus, s.1.

Demokrat Parti'nin Adapazarı Mitinginde 1950 Yılından Önce Umumi Seçimlere Gidilmesi Zarureti Belirtili (1948, 4 Ekim) Son Posta, s.1.

Falih Rıfki ve Şükrü Sökmensüer ile Bir Konuşma (1950, 19 Mayıs), Milliyet, s.3.

İnönü Trabzon'da (1947, 21 Eylül), Vakit Yeni Gazete, s.1.

Karşılıklı İtham ve İsnatlar Aldı Yürüdü (1950, 8 Mayıs), Cumhuriyet, s.1.

Milletvekilleri (1946, 2 Temmuz) Akşam, s.1.

Seçimler Arifesinde Ankara'daki Hava (1950, 2 Mayıs) Yeni İstanbul, s.1.

Seçim Propagandası Dün Sona Erdi (1950, 11 Mayıs) Cumhuriyet, s.1.

Toprak Kanunu Hakkında Yeni Tenkitler (1945, 18 Mayıs) Tanin, s.2.

Yarınki Genel Seçimin Büyük Ehemmiyeti (1948, 13 Mayıs), Zafer, s.1.

Kitap ve Makaleler

Ağaoğlu, S. (1967), Arkadaşım Menderes, İstanbul: Baha Matbaası.

Ataoğlu, E. (2008), Adnan Menderes Bir Başbakanın Trajik Sonu, İstanbul: Kilim Matbaası.

Erim, N. (2005), Günlükler 1925-1979, I. Cilt, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Esirci, Ş. (1967), Menderes Diyor ki!, İstanbul: Demokrasi Yayınları.

Gaddis, J. L. (2015), Soğuk Savaş Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek, Çeviren: Dilek Cenkçiler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hale W. (2003). Türk Dış Politikası 1774-2000, Çeviren: Petek Demir, İstanbul: Mart Matbaası.

Karpat, K. H. (2008), Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2009), Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2010), Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2014). Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller, İstanbul: Timaş Yayınları.

Koçak, C. (2009), Geçmişiniz İtinayla Temizlenir, İstanbul: İletişim Yayınları.

Koçak, C. (2017), Demokrat Parti Karşısında CHP Bir Muhalefetin Analizi, İstanbul: Timaş Yayınları.

Kona, G. G. (2003), Türkiye-Orta Asya Stratejileri ve Gelecek Senaryoları, İstanbul: IQ Kültürsanat Yayıncılık.

Koraltan, R. (2013), Tek Parti Devrinden 27 Mayıs İhtilali'ne Demokratlar DP'nin Kurucusu Anlatıyor, İstanbul: Timaş Yayınları.

Lewis, B. (2000), Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Oran, B. (2014), "1939-1945: Savaş Kaosunda Türkiye Görelî Özerklik-2" Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar 1919-1980, Editör: Baskın Oran, C.I, ss.385-398, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ortaylı, İ. (2018), Türkiye'nin Yakın Tarihi, İstanbul: Pasifik Ofset.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2013), Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileri İle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si, Birinci Cilt, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Tuncer, E. (2008), 1946 Seçimleri, Ankara: TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi.

Tuncer, E. (2010), 1950 Seçimleri, Ankara: TESAV Danışmanlık ve Yayıncılık İşletmesi.

Turan, Ş. (1999). Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950), 4. Kitap, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Uçarol, R. (2000), Siyasi Tarih (1789-1999), İstanbul: Filiz Kitabevi.

Zürcher, E. J. (2015), Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.